

Els drets dels infants: una defensa gens fàcil

Ramon Buscallà i Corominas Director General
d'Atenció a la Infància.

■ Los derechos de los niños: una defensa nada fácil

Es preciso anteponer los derechos de los niños a los derechos de los adultos. Deberíamos mirar el mundo con sus ojos. En este artículo se exponen algunas situaciones en las que el menor se convierte en víctima y en las que la defensa de sus derechos es compleja pero posible.

■ Children's rights - complex to defend

Children's rights should be given priority over adults' rights and we should learn to look at the world through their eyes. This article exposes some of the situations in which a child becomes a victim and argues that while defending children's rights is complex, it is nevertheless possible.

■ Défense des droits des enfants: un exercice difficile

Il importe de faire passer les droits des enfants avant les droits des adultes. Nous devrions regarder le monde à travers eux. Dans cet article sont exposées des situations où le mineur devient victime et où la défense de ses droits est complexe mais possible.

En els darrers anys, s'ha avançat molt i s'han fet passos de gegant en el reconeixement i la defensa dels drets humans. Seria injust no admetre-ho. En la línia de la Declaració Universal dels Drets Humans i de la Convenció dels Drets dels Infants, la comunitat internacional ha estat especialment sensible a la promoció de la protecció de la infància davant tota situació d'abús, explotació, agressió o atemptat contra els drets dels infants. La Constitució, en la mateixa línia, proclama el dret de tots els ciutadans a viure segons els principis de llibertat, justícia i benestar; l'article 39.4 hi fa una inflexió especial quan afirma que els infants gaudiran de la protecció prevista en els acords internacionals que vetllen pels seus drets.

Dia rere dia, però, se'ns presenten nous reptes i noves dificultats que posen a prova la capacitat operativa de les societats desenvolupades i democràtiques. No ens referim explícitament a infants de països subdesenvolupats, explotats laboralment, maltractats i/o d'objecte d'abús no sols per la seva pròpia situació cultural de pobresa i de misèria, sinó també per l'abús, deplorable i incompreensible, per exemple, dels milers de turistes pederastes sexuals; ens referim a la defensa dels drets dels infants i adolescents dels anomenats països desenvolupats, entre ells Catalunya.

S'han definit i enumerat els drets, s'ha legislat, s'han difós, es coneixen i hi ha una voluntat general decidida de respectar-los, però hi manca la darrera fase, que requereix un esforç constant: la posada en pràctica d'una protecció i una defensa reals.

Malgrat tot el desplegament de la prevenció i de la disponibilitat de recursos de tota la xarxa del sistema català de serveis socials, de la xarxa d'equips especialitzats i de la Direcció General d'Atenció a la Infància, hi ha factors en la defensa del drets dels infants, la defensa dels seus interessos superiors, del que aquests infants i adolescents necessiten per al seu desenvolupament integral, que a la pràctica resulten

gairebé impossibles de fer realitat. Aquests elements es converteixen en el gran repte per a les institucions que tenen encarregada aquesta funció i per a la societat en general, perquè n'evidencien les contradiccions.

Els infants encara no tenen, a causa de la seva feblesa, un tractament preferent per part de tota la societat i dels marc legislatiu i administratiu, perquè sigui possible una assistència i una protecció eficaces.

La decidida protecció dels més indefensos

Els infants maltractats i víctimes haurien de gaudir d'un tracte preferent per tal d'evitar que el seu patiment no els faci irrecuperables per a la convivència social i perquè no es converteixen en botxins i perpetuin la cadena d'abusos i maltractaments.

No poques vegades, quan s'ha de fer justícia per conductes delictives d'adults respecte de menors, les mateixes víctimes en pateixen les dobles conseqüències i qui en surt primat és l'adult abusador, precisament en defensa, també, dels drets que l'assisteixen.

El menor-víctima no disposa dels recursos que té un adult per sortir ben parat de situacions traumàtiques, precisament per la seva plasticitat, ja que pot quedar afectat psicològicament i personalment amb unes seqüeles irreversibles. Per això cal ser especialment curosos. També perquè l'infant que no té reconeguts els seus drets bàsics i fonamentals –nom, pàtria, edat– està en situació de ser objecte d'abús per tothom perquè no és de ningú.

La tasca preventiva i educativa és molt important, és imprescindible, però aquí analitzem la defensa dels drets dels infants víctimes, que ja han rebut l'impacte de la conculcació dels seus drets. L'Administració competent, la Direcció General d'Atenció a la Infància a Catalunya, està obligada –i en funció d'aquesta obligació actua– a trobar fórmules per aconseguir una veritable empara i protecció. Com atendre els infants que han vist conculcats els seus drets, per tal de restablir-ne de manera eficaç i efectiva l'equilibri psicològic deteriorat?

Podem reflexionar sobre dos grups d'infants i adolescents. Podriem fer-ho aprofitant el símil de les curses automobilístiques, en les quals es poden produir dues incidències:

a: Mal posicionament a la graella de sortida; sortida dolenta i accidentada. És el cas de nois no desitjats i rebutjats als quals la seva situació de pobresa i marginació pronostica una cursa perdedora. Podem parlar dels menors immigrants indocumentats, no acompanyats, la presència important dels quals a l'àrea metropolitana de Barcelona ha estat notícia d'impacte aquests darrers mesos.

b: Greu incident (accident) en els primers quilòmetres, fins i tot amb bona sortida, sense capacitat perquè la intervenció del box sigui reeixida. Podem parlar de menors víctimes d'abusos sexuals.

En el primer cas, ens referim a adolescents amb **alt risc social**, i en el segon, a infants amb **alt risc personal**.

Immigrants indocumentats, no acompanyats

A Catalunya, hi arriben infants que van de camí a la resta d'Europa o que hi cerquen residència, que vénen per trobar-hi alguna cosa millor..., però els seus hàbits de funcionament són els del país d'origen: són adolescents del carrer, fills de la pobresa i, mentre no adquireixin confiança en els organismes que han de vetllar per acollir-los, no podran substituir la seva manera de sobreviure indignament dins la marginalitat.

La situació de precarietat és tan gran que veritablement no tenen el mínim per poder ser. No tenen ni un nom registrat ni per descomptat una família a qui recórrer. Aquest és el cas d'aquests adolescents indocumentats, no acompanyats. Aquest origen, l'inici de la cursa desafortunada, configura la seva manera de fer i de ser. És una habituació interioritzada, difícil de canviar perquè constitueix la seva seguretat, la seva, tot i que dissortada, manera de viure.

Ens trobem davant el repte de portar a la pràctica l'article 8.2 de la Convenció dels Drets dels Infants: «Quan un infant sigui privat il·legalment d'alguns dels elements de la seva identitat o de tots ells, els Estats hauran de prestar l'assistència i protecció adequades per tal de restablir la seva identitat».

La manca d'identitat fa vulnerables aquests adolescents, els col·loca en situació de risc i de dependència; cauen en les xarxes i màfies d'explotació i no en poden sortir..., no són ningú. Així romanen i es reïfiquen, poden arribar a ser objectes en mans dels seus propietaris adults.

La qüestió és la següent: Com protegir i emparar aquest infants i com defensar els seus drets en aplicació de la Convenció dels Drets dels Infants, per evitar que, com a no registrats, no identificats, siguin presa fàcil dels traficants i explotadors laborals, sexuals, quan ells mateixos no desitgen ser identificats, ni protegits, perquè recelen de tot adult que representi l'estatus quo? Volen viure de la manera que han après i saben; viuen i volen viure al carrer perquè és on han viscut sempre en el seu país d'origen. Es neguen a ser ajudats i defensats per tot adult que representi l'oficialitat, l'administració; els seus interessos i desitjos entren en contradicció amb el que necessiten i amb els interessos i desitjos (normes) de la societat que els acull.

Per ajudar-los, caldrà que mediadors culturals especialitzats actuïn al carrer per generar confiança, per poder-los donar un nom i una identitat, per poder-los documentar i per poder-los alliberar de la seva pròpia història i de les mans dels qui els exploten abusant de la seva precarietat i el seu estil de vida. Europa, Espanya, Catalunya han de cercar i trobar fórmules per atendre'ls. Els treballadors socials, per mitjà de programes especialitzats però integradors, lluny de programes gratuïts permanents que perpetuïn la dependència, han de fer-los arribar un missatge entenedor pel qual assumeixin progressivament la responsabilitat dels seus actes, perquè acceptin la tutela de l'Administració, acceptin la integració i, en definitiva, acceptin els avantatges de ser algú i de ser legals, cosa que els permetria la inserció laboral i social. També tots els ciutadans per solidaritat han d'actuar amb coherència donant suport a l'Administració responsable, posant en coneixement seu els casos d'explotació, denunciant els treballs en economia submergida i comunicant qualsevol sospita fonamentada de situacions de desemparament.

La defensa dels drets i interessos d'aquests infants serà complexa però possible si, amb l'actuació de mediadors culturals especialitzats i per mitjà de recursos adients que atenguin les seves necessitats bàsiques, es guanya la seva confiança i predisposició per admetre l'emparament i la tutela. Alliberats de xarxes i màfies, que ja els han imposat la llei del silenci i se n'han apropiat com a esclaus al servei dels seus miserables interessos, podran trencar el seu destí fatal.

Demostrarem el nivell de societat desenvolupada que diem tenir quan aquests adolescents siguin posats a disposició de la Direcció General d'Atenció a la Infància per la via del treball social i no pas per la via del treball policial.

La protecció dels menors víctimes dins d'un procés judicial

La cursa, que havia arrencat amb més o menys bon ritme, queda alterada per un accident que no tan sols pot impedir que acabi la cursa sinó que pot deixar seqüeles permanents en el pilot. D'altra banda, una mala intervenció dels equips sanitaris pot agreujar la salut del pacient.

Els infants víctimes de maltractaments greus o d'abusos sexuals en edats més o menys primerenques requereixen actuacions preferents i coordinades perquè no es provoqui més perjudici que no pas benefici en el moment de donar-los ajut i protecció.

Deixant de banda, no perquè sigui menys important, el trauma de la separació de l'abusador o maltractador quan s'hagi de produir, pels lligams afectius que l'infant hi pugui tenir, té una importància cabdal la cura necessària i preferent que ha de merèixer aquest infant en tot el procés judicial.

Cal obrir un procés declaratori contradictori especialitzat, perquè el dret a la defensa i a la innocència de l'encausat adult no vagi en contra dels drets legítims dels infants. Els processos declaratoris i interrogatoris, per tal que siguin creïbles, com afirma el pediatre Michel Roussey, han de complir la regla de les 5 «c»: claredat, coherència, consistència, certesa, celeritat.

En la majoria de processos judicials amb menors víctimes, s'esdevé, com han constatat psicòlegs canadencs al seu país, que un infant víctima és interrogat una mitjana de 26 vegades. Però, a més, l'infant víctima ha de passar sovint per altres circumstàncies reiterativament traumàtiques, com, per exemple, que el Tribunal Suprem ordeni a l'Audiència de Barcelona que repeteixi el judici d'unes nenes objecte d'abús pel seu pare, condemnat a 40 anys de presó, per tal que «confronti les nenes amb l'acusat i la seva mirada», ja que en declaracions anteriors les nenes havien estat col·locades darrere d'una mampara.

Ja sabem que en circumstàncies particulars de violència o maltractament intrafamiliar contra infants, no hi ha sovint cap altra prova que la paraula de l'infant contra la del presumpte autor, amb el qual, a més a més, hi ha ordinàriament un fort vincle afectiu, corromput o malmès, però vincle en definitiva. Encara que es vulgui negar, confrontacions d'aquests tipus, que els adults poden resistir, afecten realment l'infant víctima, en proporció indirecta a la seva edat.

Argumentar que una real contradicció amb la persona que acusa, si aquest és un menor, prima sobre qualsevol altre hipotètic perjudici per al desenvolupament del menor, significa no atendre'l, no protegir-lo i conferir-li una nova victimització. Una confrontació amb el pare, a certes edats, malgrat que sigui maltractador, afecta sempre. I, en tot cas, en el dubte fóra bo beneficiar la víctima.

Cap a l'aplicació d'un protocol bàsic

Per això, l'aplicació d'un protocol bàsic d'actuació en abusos sexuals i maltractaments de menors, que està pràcticament enllestit, gràcies a la col·laboració de les entitats implicades en els processos judicials amb infants víctimes, ha de permetre:

- Reduir la durada dels procediments on hi ha nens i nenes com a víctimes o testimonis.
- Limitar al mínim el nombre de declaracions (una o dues vegades) amb totes les garanties judicials; assistència d'un professional; evitar acaraments o reconstruccions dels fets...; utilitzar un llenguatge a l'abast de l'infant. Fer servir la discriminació positiva a favor dels nens ajudaria al seu desenvolupament integral alterat, i no per això deixaria de ser igualment vàlid i probatori per a la justícia.
- En els procediments que afectin un infant, valorar la seva capacitat de discerniment per escoltar-lo.
- No sotmetre el menor a reiteracions que el

confonguin i generin desconfiança envers la credibilitat que se li atorga.

· Sempre i en qualsevol cas, les seves declaracions i revelacions han de ser terapèutiques; han de minvar els efectes traumatitzadors de la víctima, provocats precisament per la defensa dels seus drets. I en aquesta defensa s'han d'involucrar totes les instàncies professionals, policials i judicials.

Finalment, i en síntesi, cal que, amb les complicacions i burocratitzacions dels adults, no compliquem més la vida dels infants víctimes. Hem d'esperar que aquests fets no determinin aquests infants, que puguin reconduir la seva vida, que es redueixin les seqüeles i que puguin construir una identitat i personalitat pròpies.

Malgrat una mala sortida o un accident a la cursa, també aquest infants i adolescents, amb les intervencions de qualitat dels operaris, valorades pels espectadors-ciutadans, que estimulin i donin suport a les intervencions, han de poder fer la seva cursa social i arribar a la meta d'una vida integrada i de benestar.

Cal un pacte global a fi de no utilitzar aquests temes per a l'enfrontament entre institucions, administracions i partits per mitjà d'una bel·ligerància mediàtica, atès que, un cop més, els més perjudicats també són els més febles. Als mitjans de comunicació i als mitjans audiovisuals, pel seu impacte i projecció, els correspon una tasca de primer ordre en la defensa dels drets dels infants i adolescents protagonistes-víctimes.

De ben segur que si anteposem els drets dels infants als drets dels adults, si mirem el món amb els seus ulls i si vetllem pels seus veritables superiors interessos, la defensa pràctica dels seus drets serà més fàcil i efectiva; en conseqüència, la seva vida i el seu futur seran millors. Aquesta serà una contribució qualitativa cabdal en aquest cinquantè aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans. **R.B.**